

מהלכות מלחמה סמכויות המלך והסנהדרין

נכתב לע"נ חברי היקר באדם
יחזקאל עזרא בצלאל הי"ד

הוצאת העם למלחמה, סמכותו של המלך או של הסנהדרין? כתב הרמב"ם תחילת הלכות מלכים: שלוש מצוות נצטוו ישראל בשעת כניסתם לארץ: למנות להם מלך, שנאמר: "שום תשים עליך מלך", ולהכרית זרעו של עמלק, שנאמר: "תמחה את זכר עמלק", ולבנות את בית הבחירה, שנאמר "לשכנו תדרשו ובאת שמה". דברי הרמב"ם האלו הם מימרא בגמרא במסכת סנהדרין¹. תניא ר' יוסי אומר: שלוש מצוות נצטוו ישראל... ואיני יודע איזה מהם קודמת; כשהוא אומר: "כי יד על כס י"ה, מלחמה לה' בעמלק" הוה אומר להעמיד להם מלך תחילה, ואין כסא אלא מלך, וכי. ע"כ.

למדנו שמצות מינוי מלך מעכבת את מצות מלחמת עמלק; האם היא מעכבת גם שאר מלחמות, או רק מלחמה זו?

הרבה דינים נאמרו במלך ישראל. בחלקם דיני כבוד ומורא שנוהגים בו, כגון אין רוכבים על סוסו, ואין יושבים על כסאו. בחלקם מצוות וחייבים מיוחדים, החלים על המלך בלבד, כגון שהמלך חייב לכתוב לעצמו ספר תורה, וכן אסור לו להרבות בנשים, כסף וזהב. סוטים וכדומה. ובחלקם הם דיני סמכויותיו של מלך, כגון שזכאי המלך להטיל מס על העם ומגייס אנשים לצבא. עד כדי כך גדלו סמכויותיו עד שכל המורד במלכות או המחרף ומגדף את המלך רשאי המלך להמיתו. וכן בסמכותו לחוקק חוקים ואפילו לחייב מיתה שלא מדין תורה (כגון שיכול המלך להרוג רוצח שרצח בעד אחד ובלי התראה, וכדומה). עיין כל זה בהלכות מלכים². האם גם המלחמה, אף שצריך המלך להיועץ בסנהדרין, מסמכויות המלך, או שמא מסמכויותיהם של הסנהדרין בלבד וממגבלותיו וחובותיו של המלך?

במשנה תחילת סנהדרין, הדנה בסמכויות הסנהדרין של שבעים ואחד היושבת בלשכת הגזית, נאמר: אין מוציאים למלחמת הרשות אלא ע"פ בי"ד של ע"א. ע"כ. במשנה אחרת במסכת סנהדרין³ שנינו: ומוצא למלחמת הרשות ע"פ בי"ד של ע"א. משנה זו דנה בסמכויותיו של המלך.

- 1 ד"כ ע"ב.
- 2 פרקים א"ד.
- 3 ראה 1.

שאלו בגמרא⁴: תנינא חדא וימנא, אין מוציאים למלחמת הרשות אלא ע"פ בי"ד של ע"א? תירצו: איירי דתנא כל דיני דמלך, תנא נמי ומוציא למלחמת הרשות. ע"כ. הרי שמלחמת הרשות הנה בתחום סמכויותיהם של שני המוסדות (אלו: א) המלך. ב) הסנהדרין. ויש צורך בהסכמת שניהם למען היציאה למלחמה. הרמב"ם כתב דין זה בשני מקומות: א) בהלכות סנהדרין⁵, ב) בהלכות מלכים⁶ אך יש לעמוד על לשון המשנה תחילת סנהדרין, שנאמר בה "אין מוציאים למלחמת הרשות אלא ע"פ בי"ד של ע"א", ולא נאמר בה: "אין המלך מוציא...". שיהא משמע שרק המלך הוא המוציא למלחמה, ואילו במשנה בפרק ב' משמע שיש צורך דוקא במלך?

עמד על כך בעל התוספות יו"ט? שכתב, זה לשונו: — ממשנה בפ"ב — משמע דבי"ד של ע"א לבדם אין להם כוח לעשות חיל להוציאם למלחמת הרשות אלא במאמר המלך, דאי אמרת אין למלך שום מעלה בזה, אם כן למאי תנינן לה הכא לגבי מעלותיו של מלך? והא דלא תנן בפ"ק גבי אין מוציאים למלחמת הרשות דבעינן נמי מלך, משום דלא איירי התם במילי דמלך. וכו'.

אבל מלשון הרמב"ם⁸: מלחמת מצוה אינו צריך ליטול רשות בה מבי"ד, אלא יוצא מעצמו בכל עת, אבל מלחמת הרשות אינו מוציא העם בה אלא ע"פ בי"ד של ע"א. עכ"ל. נראה מדבריו דמתניתין לאו במעלות המלך איירי, אלא אתא לאשמועינן, דאינו רשאי להוציא העם במלחמת הרשות דומיא ד"לא ירבה לו סוסים". עכ"ל התויו"ט.

מסקנת דבריו: מלחמת הרשות אינה מסמכויות המלך, אלא מסמכויותיהם של הסנהדרין. ואף שדין זה נשנה אף בפ"ב במשנה הדנה בדיני המלך, אין זה לומר שהמלחמה הנה מסמכויות המלך, אלא אדרבא זהו ממגבלותיו של המלך, שאינו מוציא למלחמה, אלא הסנהדרין הם המוציאים.

דייק כך מלשונו של הרמב"ם, שכתב "אבל מלחמת הרשות אין מוציא את העם בה". משמע שזהו ממגבלותיו ולא מסמכויותיו.

הנה מלבד שאין סברת התויו"ט נראית כלל שתהיה המלחמה בסמכותם של הסנהדרין בלבד ולא של המלך כלל, שהרי סוף סוף המלך הוא השליט בעם ולא הסנהדרין, מלבד זאת גם אין דבריו מוכחים כלל אלא להיפוך.

הנה מדברי הגמרא⁹: "אידי דתנא מילי דמלך, תנא נמי ומוציא למלחמת הרשות", משמע להדיא שהמלחמה הנה מתחום סמכותו של מלך ולא ממגבלותיו. מה גם שמהפסוק, שממנו למדים שצריך רשות הסנהדרין כדי לצאת למלחמה, משמע

- 4 שם.
- 5 פ"א ה"א.
- 6 פ"ה ה"ב.
- 7 סנהדרין פ"ב מ"ד.
- 8 ה"י מלכים פ"ה ה"ב.
- 9 ראה 1.

מהלכות מלחמה, סמכויות המלך והסנהדרין

באותה הבהירות שצריך גם מלך, שהרי גם אחיתופל, יועצו של המלך, הוזכר בפסוק עוד לפני הזכרת הסנהדרין.

ובפרט שלכאורה תמות, למה לי בכלל עצתו של אחיתופל, הרי כבר שואלים באורים ותומים, ומה לי עצת אדם במקום ששואלים את פי ה' ? אלא ודאי שללא רצון והסכמת המלך אין יוצאים למלחמה.

הן אומנם רש"י במסכת ברכות¹⁰ נשמר מקושיא זו ופירש, זה לשונו: יועצים באחיתופל איזה הדרך ילכו בה, והיאך יציבו מצב ומשחית וטכסיסי מארב במלחמה. עכ"ל. הרי שפירש, שאין מתיעצים באחיתופל על עצם היציאה למלחמה אם לצאת או לא לצאת, לפי שעל כך כבר שאלו את הסנהדרין ואת האורים ותומים ואין שואלים את אחיתופל אלא עניני טכסיסי מלחמה ובעיות טקטיות בלבד.

אומנם הרשב"א¹¹ כתב ז"ל: מסתברא דדוקא נקטיה הכא לפי שהוא מתמית, אחר שגשואלים באורים ותומים מה לעצת בני אדם עסק שם, כיוון שיש שם עצת ה' יתברך ? ולפיכך הוצרך לומר, שאעפ"כ נועצים באחיתופל, שנאמר: "ועצת אחיתופל אשר יעץ בימים ההם כאשר ישאל איש בדבר אלוקים" לומר אפי' במקום ששואלים בדבר האלוקים נועצים תחילה בו, ונמצא בתשובת האורים ותומים כעצתו. עכ"ל.

הרי שהרשב"א פירש, דנועצים באחיתופל אם לצאת למלחמה או לא, כשם שנועצים בענין זה באורים ותומים; ואומנם כתב שעצת אחיתופל תמיד השתתה עם עצת האורים ותומים, אך לא תירץ משום מה בכלל היו צריכים לעצת אחיתופל, כיוון שיש כבר או"ת ? אלא ודאי כדאמרן, שמקודם צריך את רצון המלך כדי לצאת למלחמה, ורק אחר כך נועצים באו"ת.

ונראה שהרשב"א לא רצה לפרש כפירוש רש"י, תדא שמפשטות הלשון אין משמע כן; ועוד דאם כן יואב בן צרויה שר הצבא למלך מאי קעביד ? וזו לענ"ד ראייה ברורה דלא כהתוספות יום טוב.

ומה שהביא התויו"ט ראייה מלשון הרמב"ם אינה אלא ראייה לסתור.

(א) עצם מיקומו של הדין בהלכות מלכים, וכן כפל הדברים בב' מקומות, בהל' סנהדרין ובהל' מלכים, יוכיח שהמלחמה הגה מסמכויות המלך.

(ב) גם לשונו של הרמב"ם אינו מורה כלל כדברי התויו"ט, שלא כתב הרמב"ם אלא שהמלך, כשמוציא את העם למלחמת הרשות, חייב להיועץ תחילה וליטול רשות מן הסנהדרין, אך מיהו המוציא למלחמה ? הלא המלך ולא הסנהדרין. בניגוד למלחמת מצוה שאין צורך לרשות הסנהדרין.

(ג) ועוד, אדרבא, הרי אפילו במלחמת מצוה כתב הרמב"ם, שהמלך הוא המוציא למלחמה, "יוצא בעצמו בכל עת", "בכל עת" — משמע — בכל עת שתיראה ראויה ורצויה בעיניו של המלך. הרי לך שאפילו מלחמת מצוה, שהתורה ציותה עליה במצות עשה, יכול המלך לעכבה, אם יראה הדבר כשר ורצוי בעיניו.

10 ד"ג ע"ב ד"ה יועצים.

11 שו"ת ח"א סי' מ"י.

וכן יש להביא לזה ראייה מלשון הרמב"ם בספר המצוות¹², ז"ל: וידוע שהמלחמה וכבישת עיירות לא תהיה אלא במלך ובעצת סנהדרין גדולה וכהן גדול (כלומר, או"ת) עכ"ל הרמב"ם בסה"מ. הרי להדיא שהמלך הוא אחד מהתנאים הנצרכים ליציאה למלחמה, ואדרבא, לרשות בי"ד הוא דקרא הרמב"ם "עצה".

וכן יש עוד להביא ראייה לזה מלשון הרמב"ם¹³ שכ': ויראה לי שאם כבש ארץ מצרים מלך ישראל על פי בי"ד, שהיא מותרת. עכ"ל. ואם המלחמה אינה מסמכויות המלך אלא של הסנהדרין בלבד, למה לו לרמב"ם להזכיר כאן "מלך ישראל" כלל, היה לו לכתוב "ויראה לי שאם כבשו ארץ מצרים ע"פ בי"ד שהיא מותרת"?

סוף דבר: מלך הוא תנאי הכרחי ליציאה למלחמה, ודלא כהתוס' יו"ט. אלא שצריך עיון, מדוע אין המשנה בפ"א מזכירה מלך?

וי"ל כמו שכתב התויו"ט עצמו לדחות, שהמשנה הג"ל הואיל ואינה עוסקת בדיני המלך אלא בדיני הסנהדרין בלבד, אינה צריכה להזכיר כאן דינו של מלך במלחמה כלל, כשם שלא הזכירה כאן שצריך אורים ותומים. (אומנם יש לעיין אם או"ת הנם חובה ולעיכובא ביציאה למלחמה או שמא אינם אלא עצה טובה בעלמא? הגה הרמב"ם ביד חזקה, לא הזכיר כלל דין או"ת. אומנם בספה"מ¹⁴ כתב וזה לשונו: וידוע שהמלחמה וכבישת עיירות לא יהיו אלא במלך ובעצת סנהדרין גדולה וכהן גדול. עכ"ל. כוהן גדול, היינו אורים ותומים. והרמב"ן¹⁵ אחר שהביא לשון הרמב"ם הוה, כ' ז"ל. וזו באמת מצוה, לא עצה בלבד. עכ"ל. אך לא נחבאר ככוונתו, אם זו מצוה ומעכבת בהלכות מלחמה, או שמא אינה אלא מצוה בלבד ואינה מעכבת? וכן לא נחבאר בדבריו, מה שואלים את האורים ותומים, אם שואלים אם לצאת למלחמה או ששואלים רק אם יצליחו וינצחו, או שמא שואלים אותם בטכסיס מלחמה בלבד? (ועיין לשון רש"י בברכות¹⁶ מ"ש בזה). ואף הרמב"ן עצמו מסתפק במצוה זו, עיי"ש בסיום דבריו שסיים: "...ואם כן הדבר... ואם אינו כן...").

אך תירוץ זה עדיין אינו מיישב היטב את לשון המשנה, דהניחא או"ת שלא הוזכרו, משום שהיה התנא צריך להאריך בדיבורו יתר על המידה, וקיי"ל לעולם ישנה אדם לתלמידיו וכו'. אך למה לא הזכיר מלך שלא היה צריך להאריך בלשונו כלל, אלא לכתוב במקום: "אין מוציאים", "אין המלך מוציא"?

לכן נראה דודאי אין המלחמה תלויה במלך בלבד, וכשארין מלך אין נלחמים, וכי בימי שפוט השופטים שלא היה מלך בישראל לא נלחמו? (וי"ל דשאני התם שהיו מלחמת מצוה לכיבוש הארץ) אלא ודאי אף כשארין מלך בישראל, וקם

12 סוף שורש י"ד.

13 הל' מלכים פ"ה ה"ח.

14 ראה 12.

15 בזעספוחיו למניין מע' סוף סה"מ.

16 ד"ג ע"ב ד"ה אות'.

מהלכות מלחמה, סמכויות המלך והסנהדרין

מצביא לישראל ורואה בצורך השעה להלחם, וסנהדרין מסכימים עמו, ואף הסנהדרין עצמם, כשרואים צורך השעה בכך, ממנים מצביא ויוצאים ונלחמים (לפי שאין מינוי המלך מעכב אלא את מלחמת עמלק בלבד, שיש על זה מיעוט מיוחד מהקרא, אבל שאר מלחמות לא; ואדרבא, היא גופא ראייה מדהוצרכו לקרא מיוחד, שאין יוצאין למלחמת עמלק לפני מנוי מלך, ראייה שלשאר מלחמות אין צריך שיקדם להם מינוי מלך. ויש לדחות, ואכ"מ, וד"ל).

אך מרגע שהתמנה מלך בישראל, שוב אין אף אחד אחר מלבדו, כולל הסנהדרין, רשאי להוציא את העם למלחמה ואפילו למלחמת מצוה בלי רשות ורצון המלך, לפי שהמלך בהיותו השליט בעם, הוא המוציא והוא המביא, ועל פיו ייעשה כל דבר קטן כגדול בישראל, ושום דבר לא ייעשה בלי הסכמתו המפורשת.

לכן המשנה בפ"א, הדנה בסמכויותיהם של הסנהדרין, אינה יכולה לומר: "אין המלך מוציא...". לפי שהיה משמע דהמלך הנו תנאי הכרחי ולעיכובא לכל מלחמה. וזה אינו, שהרי אף כשאין מלך אפשר להלחם כשיש צורך בדבר. אך מרגע שהתמנה מלך, דין הוא במלך וזה מסמכויותיו בלבד להוציא את העם למלחמה, וזהו האמור במשנה בפ"ב, אלא שאף המלך הוגבל בסמכותו זו בעצת הסנהדרין. ואומנם כל דברינו אלה מבוארים להדיא ברמב"ן¹⁷ ו"ל: מצוה על המלך או השופט ומי שהעם ברשותו, להוציא למלחמת הרשות, וכו', עכ"ל. הרי לך להדיא שיש דין מלחמה אף כשאין מלך בישראל.

ואמנם יתכן שמה שכתב הרמב"ם¹⁸, זה לשונו: מלחמת הרשות היא המלחמה שנלחם עם שאר העמים כדי להרחיב גבול ישראל ולהרבות בגדולתו ושמעו. עכ"ל. זהו דין במלך דוקא, שאך ורק לו ניתנה הרשות להלחם "למען הרבות בגדולתו ושמעו", אך מלחמה באויבים, כדי דלא לייתו עליהו, אפי' לרבנן, דס"ל שהיא מלחמת הרשות, וכל שם מלחמה לפרוק עול זרים מעל צוארינו, וכגון מלחמות השופטים, שהנם מלחמות הכרחיות, מלחמות כגון אלו נלחמים אף כשאין מלך בישראל, אם ראו סנהדרין צורך בדבר.

ושוב, מאז שנתמנה מלך בישראל, ניטלה אף סמכות זו מידי הסנהדרין וניתנה למלך, ולא נשארה בידיהם אלא זכות הייעוץ בלבד, אלא שייעוץ זה הינו חובה על המלך.

והנה דין זה, שהמלך יוצא למלחמה כדי להרבות בגדולתו ושמעו, אינו מוזכר בגמרא. כל המוזכר בגמרא¹⁹ אינו אלא: נכנסו חכמי ישראל אצלו (אצל דוד) אמרו לו: אדונינו המלך, עמך ישראל צריכים פרנסה. אמר להם: לכו והתפרנסו זה מזה. אמרו לו: אין הקומץ משביע את הארי, ואין הבור מתמלא מחוליתו. אמר להם. צאו ופשטו ידיכם בגדוד. וכו'. ע"כ. הרי שמותר להלחם לצורך פרנסה, אך "כדי להרבות גדולתו ושמעו" לא שמענו.

17 הלי מלכים פ"ה ה"א.

18 סנהדרין ד"ז ע"א וברכות ד"ג ע"ב.

19 שמואל א' פרק.

(אגב: מכאן ראייה דלא כהתויר"ט, שהרי נאמר כאן שחכמי ישראל באים לבקש רשות לצאת למלחמה מדוד המלך).

ונראה שמקורו של הרמב"ם לזה הוא מקרא מפורש בספר שמואל בפרשת המלך (מקור זה יהיה גם ראייה לדברינו עד כה). נאמר שם במשפטי המלך²⁰: "ולשום לו שרי אלפים ושרי חמישים... ולעשות כלי מלחמתו וכלי רכבו". שמואל מאיים כאן על העם שלא תצמח לו כל תועלת ממינוי המלך, אלא צער ושיעבוד בלבד. הנה טענת העם הלא היתה: "ויצא לפנינו ונלחם את מלחמותינו", כלומר העם רואה צורך במלך, כדי שיהיה להם למצביא ומוליך ומביא בעניני מלחמה, וא"כ מה מאיים עליהם שמואל, שהמלך יוציאם למלחמה, הלא זה הדבר אשר העם רוצה בו?

אך תוכן איומו של שמואל הוא: הרי שאר מלחמות הכרחיות, כגון למעוטי אויבים דלא לייתו עלייהו או כדי לפרוק עול זרים מעל צוארם, או אפילו לפרנסת, הרי לאלו אין צורך במלך, הלא אף לפני מינוי המלך גלחמים מלחמות אלו, כשרואים סנהדרין צורך בדבר. ואם סנהדרין לא יראו צורך בדבר ולא יאותו לתת הסכמתם למלחמה זו, הרי אף לאחר מינוי המלך לא יהיה המלך רשאי להוציא את העם למלחמה, שהרי אף הוא אינו יוצא ללא התייעצות עם הסנהדרין. ואומנם השכר שבמינוי מלך, שתהיה סמכות מכרעת שתשלוט ותכריע ביתר יעילות ומהירות בענינים אלו, וכן שתיתן דעתה אף בעיתות שלום לעניני צבא ומלחמה כדי לקדם ביתר יעילות את פני הרעה. אך שכרם זה יצא בהפסדם, וזהו תוכן איומו של שמואל, שהמלך ישים לו שרי אלפים, וכן יעביד את העם כדי לעשות כלי מלחמתו — מלחמתו שלו, כלומר שהמלך הלא רשאי להלחם כדי להרבות גדולתו ושמעו, שלא יכלו להלחם לפניו, ובמלחמות אלה הרי אין כלל העם מעוניין.

על זה משיב לו העם: לא כי אלא "ונלחם את מלחמתנו", כלומר נמנה מלך הגון וראוי לכתרו, שלא ילחם כדי לספק את יצריו בלבד, אלא ילחם רק את מלחמותינו, כלומר המלחמות ההכרחיות, כשהיה צורך בדבר.

בקיצור: ראית הרמב"ם היא ממה שמונה שמואל את המלחמה בין דיני ומשפטי המלוכה, שזה, לכאורה, אינו, שהרי כשיש צורך בדבר בלאו הכי גלחמים אף לפני היות מלך בישראל? ועל כרחך שיש מלחמה שהנה מדיני המלך דוקא, והיינו: מלחמה "כדי להרבות בגדולתו ושמעו". ולפי"ז מדויק ונדרש היטב לישנא דקרא. ודוק.

נמצאנו אומרים שיש ג' דינים במלך: א) ישנן מלחמות המלך המיוחדות לו מהלכות מלוכה, דהיינו "כדי להרבות גדולתו ושמעו". ב) אף שאר המלחמות שאין צורך בהם במלך דוקא, אלא אף לפני היות מלך בישראל גלחמים כשיש צורך, מרגע שהתמנה מלך אף מלחמות אלו עוברות לתחום סמכותו של מלך, שהרי זו הסמכות שהעניק לו העם: "ונלחם את מלחמותינו". ג) הוסיף הרמב"ם, שאף

²⁰ ראה 15.

מהלכות מלחמה, סמכויות המלך והסנהדרין

מלחמות מצוה שהתורה צייתה עליהן, משהתמנה מלך בישראל, כיוון שהמלך הוא השליט בעם, לכן הנו גם המוליד והמביא את העם למלחמה, לפיכך יכול המלך, לעכב בדבר אם יראה כשר ורצוי בפניו. ואף שאת רשימת הסנהדרין אין צריך, כיון שהתורה צייתה על מלחמה זו, והרי אין הסנהדרין השליטים בעם, אך את רשות ורצון המלך צריך אף למלחמה זו.

המתברר לנו מכל זה: המלחמה הנה מתחום סמכותו של המלך, ולא של הסנהדרין, אלא שהמלך חוייב להתייעץ עמם. ומאידך מלחמה שיש בה צורך נלחמים אף לפני היות מלך בישראל.

אחרי שכבר התברר לנו שהמלך מרגע שנחמנה הינו גורם סמכותי בענייני מלחמה ושלום. עדיין יש לעיין מהי סמכותם של הסנהדרין האם אף להם סמכות מכרעת או שמא אין דבריהם אלא עצה בעלמא? והנה רש"י²¹ ור' יהונתן מלוניל²² כתבו שרשות הסנהדרין מבקשים "כדי שיתפללו עליהם" ע"כ. משמע שאין לסנהדרין סמכות בענייני מלחמה כלל וסיבת ההתייעצות בהם היא צדדית בלבד וכדי שיתפללו...". אומנם לשון המאירי²³. "אבל שאר המלחמות הנן מלחמות הרשות ואינו כופה את העם לצאת בה אלא ע"פ בי"ד של ע"א. עכ"ל. וכן לשון הרמב"ם²⁴: מלחמת מצוה כופה את העם לצאת בה... אבל מלחמת הרשות אין מוציא את העם בה אלא ע"פ בי"ד של ע"א. עכ"ל. משמעות דבריהם שהמלחמה הינה בתחום סמכותם השיפוטית של הסנהדרין וצריך הסכמתם של שני הרשויות. (א) המלך — הרשות החילונית (ב) הסנהדרין — הרשות הדתית והשיפוטית. כדי לצאת למלחמה. ומ"מ נראה שאף לרמב"ם והמאירי הגורם והסמכות הדומי-ננטית היתה זו של המלך שכן קרא הרמב"ם בסה"מ²⁵ לדברי הסנהדרין "עצה" ותו לא.

עיינ גם סוטה²⁶ ובירושלמי²⁷. וז"ל הרמב"ם²⁸: ואיוהי מלחמת מצוה? זוהי מלחמת ו' עממין, מלחמת עמלק ועזרת ישראל מיד צר. ואח"כ נלחם מלחמת הרשות והיא המלחמה שנלחם עם שאר עמים כדי להרחיב גבול ישראל ולהרבות גדולתו ושמעו. עכ"ל.

(א) "עזרת ישראל מיד צר" הכוונה למבואר בירושלמי: "אינהו דאתיין עלן" — לכו"ע זו מלחמת חובה בשינוי מועט מדברי הירושלמי שהירושלמי מתכוון להצלת ישראל מיד צר והרמב"ם כ' "עזרת ישראל" דהיינו אפילו

21 ברכות ד"ג ע"ב ד"ה ונמלכים.

22 בח"י ד"צ ע"א (עדיין בכת"י).

23 סנהדרין דט"ז ע"א.

24 הלי מלכים פ"ה ה"א.

25 ראה 12.

26 דמ"ד ע"ב.

27 סוטה פ"ח ה"י.

28 ראה 23.

כשאינן מתקיפים אלא חלקינו והשאר נזעקים לעזרתו. ויש לעיין מדוע שינת
מתבואר בירושלמי?

(ב) עוד יש לעיין דהנה הרמב"ם פסק כרבנן דר"י מדכ' שמלחמת יהושע ועמלק
מלחמת מצוה הן ולא כ' שהן חובה. וא"כ צ"ע מדוע השמיט "מלחמה למעוטי
אויבים דלא ליית עליהו" המבוארת בבבלי והיא מלחמת הרשות לרבנן והרמב"ם
לא כתבה? (ועיין לח"מ ודווקא). לפי דברינו לעיל יש לישב. הלכות אלו
נקראות "הלכות מלכים ומלחמותיהם" וי"ל דעיקר כוונתו של הרמב"ם היא
לבאר הלכות מלכים לא באר הלכות מלחמה אלא אגב אורחא של הל' מלכים
לכך לא כתב אותן מלחמות המהוות חדוש דין גם בהלכות המלך ושאר
המלחמות כללם אגב אינך. והנה שני חדושים בתל' מלחמה יש המהווים
גם חדוש בהלכות המלך.

(א) שגם מלחמה למעוטי עכו"ם וכו' ואפי' מלחמת מצוה מרגע שנתמנה מלך —
אין יוצאים בלי רשותו.

(ב) מלחמה "להרבות גדולתו ושמעו" שלפני היות מלך כלל לא נלחמו בה. לכן
כתב הרמב"ם מלחמת מצוה שזה חדוש דין במלך שהמלך יכול לעכבה אעפ"י
שהיא מ"ע מה"ת וכשכ"ו מלחמה למעוטי עכו"ם וכו' שהיא מלחמת הרשות
שהמלך יכול לעכבה. אח"כ כ' מלחמה "להרבות גדולתו ושמעו" משום שמלחמה
זו מעיקרה הינה חידוש דין בהל' מלוכה וכנ"ל לכך מגאה בתל' מלכים.
ומלחמה "להרחיב גבול ישראל" יש לפרשו שהוא נקשר עם הבא אחריו
והפ': "מלחמה להרחיב גבול ישראל — כדי — להרבות בגדולתו ושמעו"
ואף אם נפרש כפשוטו שהוא מלחמה לפרנסה נמי יתכן שזהו חדוש דין בתל'
מלוכה ולפני היות מלוכה לא נלחמו בה.

אבל מלחמה למעוטי עכו"ם וכו' לא מנה הרמב"ם משום שאינה מהוה חדוש
בהל' מלכים (שכבר לומדים את החדוש שבה בק"ו ממלחמת מצוה) לכך השמיטה
וכללה אגב אינך ולהכי נמי שינה מדברי הירושלמי וכתב: "לעזרת ישראל" משום
שאז היא מלחמת מצוה שהמלך יכול לעכבה אבל הצלת ישראל אינה בתחום סמכות
המלך כלל. ודוק.